

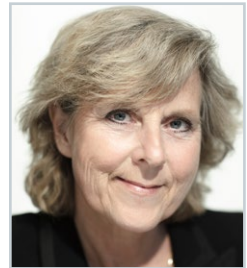
Vi er i et afgørende årti for lederskab og handling

Temanummer: Danmarks udviklingssamarbejde: muligheder i en udfordret verden

Vores ansvar er utvetydigt. Og det forpligter. Vi var ved årtusindeskiftet få årtier væk fra at have udryddet ekstrem fattigdom, men den globale samfundsøkonomi og bæredygtige udviklingsmodel, må vi i dag erkende, var bygget på en falsk præmis, som vi nu betaler prisen for. En præmis om vækst og udvikling, der ikke tog nok højde for vores klima og naturkapital. Og det i en grad, der kan placere de nulevende generationer i historiebøgerne som dem, der tabte det hele på gulvet og umuliggjorde visionen om en bæredygtig fremtid for os selv og de kommende generationer. Og vil vi det?

Nej, naturligvis ikke, men hvis vi vil ændre fortællingen om generationer, der ikke vedkendte sig deres ansvar og handlede derefter, så kræver det uset transformation og lederskab på tværs af lande, sektorer, byer, civilsamfundet og i alle lande uanset udviklingsstadiet på stort set samme tid (i historisk forstand). Særligt det politiske lederskab vil i eftertiden blive vurderet på evnen til at trække kloden væk fra en apokalyptisk fremtid og i stedet lægge grundstenene til en fremtid, som den brændende platform i særlig grad giver anledning til. Nemlig den helt unikke mulighed vi står med nu for i den yderste time at transformere og skabe et oprigtigt bæredygtigt globalt verdenssamfund indenfor de planetære grænser og i samtidig opfyldelse af de visioner for bæredygtig udvikling, som i årtier er blevet formuleret i regi af talrige internationale konventioner og aftaler.

Vi har mindre end syv år til at opfylde FN's 2030-dagsorden og de tilhørende Verdensmål, og vi skal indenfor den samme periode nedbringe vores udledninger af drivhusgasser med 42%, hvis vi skal fastholde håbet om at holde os indenfor et scenarie, der er i overensstemmelse med Parisaftalens temperaturmål på højst 2,0 grader og så tæt på 1,5 graders global opvarmning som muligt.¹ Og vi skal i samme periode opbygge den robusthed, der skal til, for at vi alle – men særligt at sårbare lande, som oplever de største effekter – kan håndtere konsekvenserne af de uundgåelige klimaforandringer. Det er her en vigtig pointe, at hvor begge målsætninger udtrykker afgørende politiske målsætninger, så udtrykker klimamålsætningen også en naturvidenskabeligt defineret grænse for en sandsynlig fastholdelse af et stabilt globalt klima, som ved overskridelse vil kunne igangsætte irreversible 'tipping points' og kaste menneskeheden og alt levende ud i radikalt forværrede leveforhold i tusinder af år.

CONNIE HEDEGAARD
forperson for CONCITO

JARL KRAUSING
Vicedirektør og
international chef i
CONCITO
jk@concito.dk

Den seneste forskning viser, at flere sådanne klimarelaterede 'tipping points' allerede kan være i bevægelse i et gensidigt forstærkende forhold, samt at flere tipping points forventeligt vil blive igangsat ved en global middeltemperatur på over 1,5 graders opvarmning.ⁱⁱ Forskningen fortæller os også, at vi med den nuværende udvikling vil ramme 1,5 grader omkring 2033. Det er en solid påmindelse om, at naturvidenskabelige grænser kan man ikke forhandle med, og mantraet om, at hvert ton og hver decimal tæller, må stå centralt i vores håndtering af klima- og den bæredygtige udviklingsudfordring.

Det kan ikke siges mere præcist, end det er gjort af FN's generalsekretær, António Guterres, i anledning af hans eget Climate Ambition Summit i september 2023:

“Humanity has opened the gates of hell” by unleashing worsening heatwaves, floods and wildfires seen around the world and that a “dangerous and unstable” future of 2.8C global heating, compared with the pre-industrial era, was awaiting without radical action. “The future of humanity is in our hands,” he said. “We must turn up the tempo, turn plans into action and turn the tide.”ⁱⁱⁱ

Klimaudfordringen i et udviklingspolitisk perspektiv

Allerede nu betaler millioner af mennesker prisen for klimaforandringerne konsekvenser. Verdens Meteorologiske Organisations (WMO) snapshot for 2023 er ren gyser i opremsningen af klimahændelser, som ramte alle kontinenter.^{iv} Der er næppe en dag, uden, at nyhederne rummer beretninger om tørke, hungersnød, oversvømmelser, ekstreme vejrforhold, skovbrænde, ufrivillig migration og markant øget usikkerhed på mad, vand og overalt en tiltagende ekstrem fattigdom som følge af klimaforandringerne. Læg dertil den voksende politiske skrøbelighed i de mest sårbare lande, og man får opskriften på lande, som lige nu befinder sig i en nedadgående spiral. En spiral, hvor klimaeffekterne som trusselsforstærker, øger den politiske skrøbelighed, underminerer sikkerheden, ruller udviklingen baglæns, udfordrer den samfundsmæssige sammenhængskraft, og hvor den tiltagende politiske skrøbelighed underminerer evnen til at håndtere effekterne af klimaforandringerne og samtidigt fremme en grøn, retfærdig og inkluderende omstilling.

Det er ikke kun en teoretisk virkelighed men en virkelighedserkendelse, som også er afspejlet i den nuværende danske udviklingspolitiske strategi, ”Fælles om Verden”, og som i stigende grad spores i de indstillinger, der drøftes i det Udviklingspolitiske Råd som for eksempel i indsatser og landeprogrammer for Mali, Niger, Somalia, Etiopien og Burkina Faso, i humanitære organisationsstrategier samt i for eksempel regionale indsatser i Sahel og på Det Afrikanske Horn.^v Det er ikke uden grund, at et stort og voksende fokus for den danske udviklingspolitiske indsats er klima- og naturindsatsen, den grønne omstilling og en særlig indsats på det afrikanske kontinent.

Overalt gennemses den udviklingspolitiske kontekst af klimapåvirkningernes skrøbelighedsfremmende konsekvenser og med dystre scenarier for fremtiden. Herunder ses afledte udsigter for ufrivillige migrationsstrømme mod blandt andet det forjættede EU i desperat jagt på et nyt levegrundlag som erstatning for ikke blot udsigtsløse men ligefrem ødelagte levegrundlag i oprindelseslande som resultat af den giftige cocktail af klimaforandringer, fattigdom og politisk skrøbelighed. Verdensbanken har advaret om globalt op mod 216 millioner klimamigranter i 2050, hvilket bør vække til eftertanke med den erfaring, vi har fra få hundrede tusinder migranternes ankomst årligt på Europas kyster.^{vi}

Læg dertil Det Globale Syds opgave med at gennemføre en grøn og bæredygtig omstilling og deres betydning for at verden når sine klimamål. Som det fremgår af UNEP's Emission Gap-rapport fra 2023, der er udviklet af CON-CITO i samarbejde med UNEP Copenhagen Climate Center, så står lav- og mellemindkomstlandene, herunder Kina, i dag for ca. 69% af de globale drivhusgasudledninger, men rummer stadig i dag 2,4 milliarder mennesker, som er afhængige af fossil energi til madlavning, og 700 millioner mennesker, som ikke har adgang til ren energi.^{vii}

Og læg til alle de andre udviklingsmæssige udfordringer, som regeringer i disse lande i forvejen slås med i relation til for eksempel sundhed, uddannelse, fødevarer- og vandforsyning, erhvervsudvikling, jobskabelse, ligestilling, gældsætelse og manglende adgang til international kapital. Det er ikke uden grund, at klimaindsatsen nødvendigvis må indlejres i en bæredygtig udviklingsdagsorden i såvel ord som gerning. Det gælder naturligvis overalt – også i Danmark, men i Det Globale Syd i særdeleshed. Hvis klimaindsatsen ikke kaster øjeblikkelige og konkrete udviklingsmæssige gevinster af sig har den meget begrænset attraktion for politiske lederskaber og den folkelige opbakning hertil.

Det er heller ikke i det lys spor overraskende, at Barbados præsident, Mia Mottley, i 2022 sagde ”stop! Nu kan det være nok” med sin lancerede ”Bridgetown Agenda”, der i lyset af gældsælde og stigende klimaomkostninger stillede krav om reform for at imødekomme behovet for finansiering af en integreret og akut klima- og bæredygtig udviklingsdagsorden.^{viii} Det har siden igangsat et stort pres på reform af det internationale finansielle system mhp. i højere grad at tilgodese det globale syds samlede udviklingsbehov, blandt andet resulterende i en omskrivning af Verdensbankens formålsparagraf til nu også at omfatte hensynet til en sikre en bæredygtig klode, ”Eliminating poverty on a Liveable planet”.

Ovenstående eksempler illustrerer klart, at der ingen udsigt er til en bæredygtig udviklingsvej uden en klimasikker fremtid, og der er ingen klimasikker fremtid uden en bæredygtig udviklingsvej. De to dagsordener er gensidigt afhængige og skal nødvendigvis tilgås som sådan. Opfyldelsen af hver af de to dagsordener forudsætter en grundlæggende samfundsmæssig omstilling i både de rige og de fattige lande. Den gode nyhed er, at der er enorme synergier, der kan høstes gennem en klog og effektivt integreret indsats, og dagsordenerne kan være trædesten for hinandens succes.

Vi skal skabe et oprigtigt solidarisk skæbnefællesskab med Det Globale Syd

Forudsætningerne herfor er naturligvis radikalt forskellige, men fællesnævneren for den globale og integrerede klima og udviklingsindsats er, at de rige lande bærer et historisk ansvar, som går langt ud over en politisk 0,7% udviklingshjælpsmålsætning, men som i vores egen interessevaretagelse bør rumme en anerkendelse af et skæbnefællesskab med Det Globale Syds kamp for at opfylde de udviklings- og klimaomstillingsbehov, der skal til for at sikre en retfærdig omstilling og skabe bæredygtige, menneskerettighedsbaserede, inkluderende og stabile samfund.

Dette skæbnefællesskab skal nødvendigvis være kendetegnet ved de rige landes lederskab i at sikre gældseftergivelse, tilstrækkelig bistand, 'tab & skade'-erstatninger, humanitær bistand, teknologioverførsel, markedsadgang i EU og investeringskapital. Det er oplagt i det globale nords egeninteresse at sikre dette, hvilket da også allerede er en fremvoksende realpolitisk tænkning i Europa, og som i en vis grad er afspejlet i EU's geopolitiske værktøjskasse, "the Global Gateway".

Omvendt har Det Globale Syd et helt afgørende ansvar for at få bragt orden i eget hus, gennemført de reformer i regeringsførelse og markedsreguleringer, som skal til for at udvikle og omstille samfundene bæredygtigt i respekt for menneskerettighederne, nedbringe korrupsion, risikoafdække international kapital og øge national ressourcemobilisering; altså 'noget for noget' med de rige landes særlige ansvar om at gå forrest.

Dette er en holdning, som i øvrigt er fremvoksende på det afrikanske kontinent og konkret udtrykt gennem den sluterklæring, der fremkom på det første "African Climate Ambition Summit" i 2023, som ethvert fremtidigt engagement i Afrika i øvrigt bør tage udgangspunkt i. Heri anerkender de afrikanske regeringer deres eget ansvar for at gennemføre en integreret klima- og udviklingsdagsorden og med samtidig understregning af kontinentets egne naturressourcer og betydning for succes i den globale klima- og bæredygtighedsindsats. Dette understreges også konkret i erklæringen "no country should ever have to choose between development aspirations and climate action", hvilket er et klart signal om behovet for anerkendelse af et økonomisk medansvar i det globale nord for at sikre gennemførelse af en integreret dagsorden.^{ix}

Systemisk forandring på alle niveauer med mennesket og naturen i fokus

Der er grundlæggende tre globale systemer, som skal transformeres fuldstændigt, for at vi kan realisere vores integrerede klima og udviklingsmål, nemlig det globale energisystem, det globale fødevarer system og det globale finansielle system.^x Og parallelt hermed transformere byerne, hvor over halvdelen af

menneskeheden er bosat, og hvor omkring 75% af de globale CO₂-udledninger finder sted.^{xi} Netop dette fokus udgør da også den prisme, hvorigennem CONCITO igennem sin egen indsats arbejder for en klima- og udviklingsmæssig integreret global grøn omstilling.

Kommer vi i hus med en dyb transformation af disse tre globale systemer og af byernes klimafodaftryk i respekt for den samtidige genopretning af natur og biodiversitet er vi kommet langt i kampen for at nedbringe de globale drivhusgasudledninger på et niveau i overensstemmelse med Parisaftalen og de relevante dele af FN's Verdensmål. Netop 2024 bliver i den forbindelse helt afgørende for en accelereret indsats. Det er nemlig nu og over det næste års tid, at alle lande skal indsende opdaterede klimaplaner (NDC'er) til FN's Klimasekretariat, hvilket skal ske hvert femte år for løbende at skrue ambitionerne i vejret i nedbringelsen af drivhusgasudledningerne.

Tilbage står indsatsen på klimatilpasning, tab og skade samt den humanitære indsats og i det hele taget indsatsen for at styrke modstandskraften overfor klimaforandringerne og de afledte effekter på fattigdomsbekæmpelse, ligestilling, menneskerettigheder og forsyningsusikkerhed på energi, mad, vand og sundhedstjenester m.m. Opfyldelsen af FN's Verdensmål er i bedste fald stagneret som resultat af de seneste års polykriser på klima, mad, energi, sundhed, vækst, gæld og konflikt – ikke mindst som konsekvens af covid-19-pandemien og Ruslands angreb på Ukraine.

Hundredvis af millioner af mennesker i de fattigste og mest sårbare lande – ikke mindst på det afrikanske kontinent - har oplevet årtiers udviklingsfremgang stagneret og lige frem rulle tilbage. Det er beregnet, at alene omfanget af klimaskader andrager omkring \$400 milliarder årligt i Det Globale Syd, og vil koste flere procentpoint i de fattigste landes BNP i årtier fremover. På trods heraf er den globale andel af klimastøtten og investeringer, som tilgår klimatilpasning, blot ca. 27% og også faldende gennem de seneste år.^{xi} Den udvikling skal vendes markant.

Borgeren skal stå centralt i den succesfulde bæredygtige grønne omstilling

Men centralt i transformationen står naturligvis borgeren, som skal finde sig selv til rette i såvel transformationen som i det samfund, der rejser sig efter en succesfuld transformation. Uanset om det er en borger i Danmark, i Etiopien eller i Nigeria. Det er det samme krav til en retfærdig og inkluderende omstilling, som ikke efterlader nogen på perronen. Det er stort set de samme politiske mekanismer, som gør sig gældende på nationalt og lokalt niveau i at skulle drive og gennemføre samfundsforandrende tiltag.

Det handler om som national eller lokalpolitikker at kunne møde befolkningens forventninger til energi-, fødevarer- og vandforsyningsikkerhed, job-

skabelse og jobsikkerhed, økonomisk vækst og udvikling eller fastholdelse af grundlæggende samfundsgoder i for eksempel sundhed, uddannelse, infrastruktur, erhvervsudvikling osv. Om det er gule veste, der demonstrerer over energipriser i Frankrig, tyske landmænd, som går på gaden over en dieselaftgift, eller regeringen i Egypten, som falder på fjernelse af fossile subsidier, så er det den samme forventning om en retfærdig og inkluderende omstilling, der er den realpolitiske virkelighed i både nord og syd.

I Det Globale Syd vil indflyvningen til politisk håndtering af klima og den grønne omstilling derfor logisk være en bæredygtig udviklingsdagsorden, og det vil være nytten i forhold til den dagsorden, som vil sikre befolkningernes opbakning. Og dermed være styrende for den måde, som nationale og lokale politikeres succes måles på i disse lande. Det er ikke et sprog, som italesætter nettonul-målsætninger eller dekarbonisering i sig selv, der er relevant som driver for transformation eller udbygning af bæredygtig energi. Det er i stedet de 'multiple benefits' og synergier med en bæredygtig udviklingsdagsorden, der kan mobilisere lederskaber og befolkninger: adgang til stabil og billig energi, sikring af adgang til mad og vand, jobskabelse og erhvervsudvikling, adgang til teknologier, økonomisk vækst osv.

Omvendt kan den grønne transformation blive netop dét vækstparadigme, som skal til for at opfylde såvel klima som udviklingsmål netop qua de enorme synergipotentialer, der kan realiseres. Et konkret bud på et sådant integreret investeringsparadigme er foreslået af Lord Nicholas Stern og Amar Bhattacharya.^{xiii} Men det forudsætter mobilisering af op mod \$1 billion årligt fra internationale kilder i tilslutning til de \$3-4 billioner, som skal investeres af udviklingslandene selv, hvilket stiller store krav til delvis risikoafdækning med offentlige midler, for at privat kapital fra institutionelle investorer, herunder fra f.eks. danske pensionskasser, kan komme i spil. Tilsvarende skal regeringerne i de lande, hvor midlerne skal investeres, garantere forudsigelige og stabile markedsvilkår for yderligere at nedbringe investeringsrisici.

Selv om det efterhånden er et fortærsket begreb, så er 'localization' af ovenstående grunde en bydende nødvendig indflyvning i den tilgang, som fremover skal drive den integrerede klima- og udviklingsdagsorden. Det er gennem en lokalisering af klimaspørgsmålet – dvs. de nytter og synergier, der giver lokal og konkret udviklingsmæssig mening, som kan drive lederskab og handling i et afgørende årti. Det gælder naturligvis for alle lande, men i særdeleshed i Det Globale Syd, hvor fattigdomsbekæmpelsen er den alt overskyggende prioritet i befolkning og det politiske lederskab.

Der er hér et enormt behov for udvikling af samlede positive visioner for fremtiden, som kan 'trække' lederskaber og befolkninger frem i en integreret klima- og udviklingsindsats. Det er en øvelse, som vi selv i CONCITO har gennemført for de nordiske lande i samarbejde med nordiske partnere, og som burde være en prioritetsøvelse for alle lande med henblik på at motivere øgede indsats i et afgørende årti.^{xiv}

Pejlemærker i den klima- og udviklingspolitiske indsats i Afrika

Men de seneste års geopolitiske konkurrence og tiltagende konflikt, herunder også Vestens manglende leven op til sine løfter om klimafinansiering, afleder et enormt og akut behov for at genopbygge relationerne til afrikanske ledere og befolkninger. Det er relationer, som nødvendigvis må afspejle såvel et historisk ansvar som en gensidigt anerkendt egeninteresse i sammen at skabe stabile og bæredygtige samfund på kontinentet baseret i et ligeværdigt forhold, og som anerkender kontinentets bidrag til løsning på globale udfordringer.

Centralt i den danske interessevaretagelse på det afrikanske kontinent bør da også stå indsatser, der 1) bidrager til en styrket grøn omstilling af økonomierne med et skarpt fattigdomsorienteret sigte og med et solidt menneskerettighedsbaseret udgangspunkt, 2) skaber positive lokale visioner for fremtiden med vægt på synergier og den udviklingsmæssige nytte af den grønne omstilling, 3) fremmer demokrati og god regeringsførelse, 4) bidrager til stabilisering af samfundene via styrket resiliens overfor klimaforandringerne, og 5) som sammen med EU og andre relevante multilaterale institutioner sikrer vores forsyningskæder, bekæmper ekstremisme, tager kampen op mod russisk misinformation og interesser, tilbyder et troværdigt alternativ til kinesisk kapital, og rydder op i egne værdikæder i et reelt samarbejde med de lande, hvorfra vi henter vores produkter og tjenester.

Alt taget i betragtning er det uomtvisteligt, at såvel klimaindsatsen som den udviklingspolitiske indsats fremadrettet skal integreres i en fælles værktøjskasse som middel til at levere de globale goder, som vi ikke bare er forpligtet på, men som i lyset af geopolitikken mere end nogensinde kan tjene et bredere sæt af danske udenrigs- og sikkerhedspolitiske interesser, herunder også de handelsmæssige og økonomiske. Og det gælder særligt på det Afrikanske kontinent, som indenfor få årtier vil rumme op mod 40% af menneskeheden, og som samtidigt vil rammes ulige hårdt af klimaforandringerne med store destabiliserende effekter, hvis den tilstrækkelige bæredygtige udvikling, robusthed og stabilitet ikke er skabt i samfundene. Derfor haster det med en ambitiøs, retfærdig og grøn klima- og udviklingsintegreret indsats i de kommende år fra også dansk side.

Noter

- i. UNEP Emission Gap Report 2023
- ii. Stockholm Resilience Center, 2023
- iii. The Guardian, 20/9 2023
- iv. WMO 2023 snapshot, november 2023
- v. Danmarks udviklingspolitiske strategi 2021-2025, "fælles om Verden"
- vi. Verdensbanken, september 2021
- vii. UNEP Emission Gap Report 2023
- viii. Bridgetown Agenda – omtalt i the Guardian, 23. september, 2022
- ix. Sluterkklæringen fra Africa Climate Ambition Summit 2023
- x. UNEP Emission Gap Report, 2022
- xi. Greenhouse Gas Protocol - Cities protocol, 2023
- xii. OECD: andelen af klimatilpasningsfinansiering
- xiii. Lord Nicholas Stern, 2023
- xiv. CONCITO: Nordic Stocktake and Visions, 2023